

Ю. О. СЕМЕНЧУК, О. Я. НИЧКО

ВРАХУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ

Проаналізовано лінгвістичні особливості англійської економічної лексики, які повинні враховуватись в процесі навчання студентів з метою формування у них англомовної лексичної компетенції. Вказано труднощі при вивченні англійської економічної лексики, встановлено стилістичну нейтральність та відсутність синонімів у термінах, їх семантичне навантаження, визначено факти синонімії, омонімії, багатозначності терміносистем. Охарактеризовано явища метафоризації та приклади описового перекладу фінансово-економічних реалій. Використано закономірності навичок правильного утворення та структурування семантичних образів лексичних одиниць.

Ключові слова: лексична компетенція, англійська економічна лексика, лінгвістичний аналіз, методична типологія.

Ю. А. СЕМЕНЧУК, О. Я. НИЧКО

УЧЁТ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ АНГЛИЙСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ

Проанализированы лингвистические особенности английской экономической лексики, которые должны учитываться в процессе обучения студентов с целью формирования у них англоязычной лексической компетенции. Указаны трудности при изучении английской экономической лексики, установлено стилистическую нейтральность и отсутствие синонимов в терминах, их семантическую нагрузку, выделены факты синонимии, омонимии, многозначности терминосистем. Охарактеризованы явления метафоризации и примеры описательного перевода финансово-экономических реалий. Используются закономерности навыков правильного образования и структурирования семантических образов лексических единиц

Ключевые слова: лексическая компетенция, английская экономическая лексика, лингвистический анализ, методическая типология.

YU.O. SEMENCHUK, O.YA.NYCHKO

CONSIDERING LINGUISTIC PECULIARITIES OF ENGLISH ECONOMIC TERMS WHEN TEACHING STUDENTS

Linguistic features of English economic vocabulary are analyzed that should be taken into account in the process of teaching students to develop their English lexical competence. Difficulties in studying English economic vocabulary are argued, stylistic neutrality and lack of synonyms in terms, their semantic load are established, facts of synonymy, homonymy, polysemy of terminology are outlined. The phenomenon of metaphorization and examples of descriptive translation of financial and economic realities is characterized. Normalities of skills of correct pattern formation and structuring of semantic images of lexical units are used.

Keywords: lexical competence, English economic vocabulary, linguistic analysis, methodical typology.

Сучасний ринок праці вимагає від фахівців досконалого володіння іноземною мовою з метою ефективного спілкування та виконання своїх функцій у сфері певної професійної діяльності. Критерієм успішності навчання і високого рівня професійно-комунікативної компетенції є знання студентами фахової термінології та вміння її використання у виробничих ситуаціях, готовність та здатність здійснювати професійно-ділову комунікацію з представниками інших культур. Для забезпечення такої можливості нагальною потребою вищої немовної школи є формування у студентів іншомовної лексичної компетенції, що вважається основною складовою професійної підготовки майбутніх спеціалістів, головним компонентом їхньої іншомовної комунікативної компетенції.

У контексті навчання студентів-економістів актуальним завданням методики є аналіз лінгвістичних особливостей англійської економічної лексики, проведення її методичної

типології, визначення труднощів її засвоєння, розробка ефективних вправ для забезпечення лексичної сторони іншомовної професійно спрямованої мовленнєвої діяльності тих, хто навчається.

Метою статті є проаналізувати лінгвістичні особливості англійської економічної лексики, щоб врахувати їх у процесі навчання студентів-економістів і таким чином підвищити якість їхньої іншомовної підготовки для конструктивного вирішення професійних завдань.

Методику навчання студентів іншомовної лексики розробляли І. В. Баценко, І. М. Берман, В. Д. Борщовецька, М. О. Бурлаков, В. А. Бухбіндер, Ю. В. Гнаткевич, Н. Є. Лаптева, І. І. Липська, І. П. Макаренко, Е. В. Мірошніченко, О. П. Петрашук, Н. С. Саєнко, О. Б. Тарнопольський, Н. С. Форкун, Р. Картер, Р. Елліс, Н Смітт та ін. В багатьох дослідженнях наголошується на роль і значення термінологічної лексики у формуванні іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних ВНЗ, на необхідності функціонального засвоєння іншомовної лексики з використанням інноваційних технологій навчання, розглядаються стратегії оволодіння іншомовним лексичним матеріалом в рамках когнітивно-комунікативного та особистісно-зорієнтованого підходів до організації навчальної діяльності.

Умовою оптимізації процесу навчання іншомовної лексики є здатність студентів накопичити та надійно закріпити в пам'яті свій лексичний запас, вміння проаналізувати та систематизувати нову лексичну інформацію, щоб адекватно до комунікативного наміру та ситуації спілкування відреагувати на отриманий сигнал і використати потрібну лексичну одиницю в усному чи писемному мовленні. Оскільки навчання англійської мови студентів немовних ВНЗ має професійну спрямованість відповідно до фаху, то визначальним моментом є орієнтація на засвоєння ними галузевої термінології, оволодіння терміносистемою своєї спеціальності як головної передумови розвитку іншомовних вмінь для забезпечення предметного змісту ділового спілкування. Щоб зняти або зменшити труднощі студентів при вивченні англійської економічної лексики і сприяти міцному запам'ятовуванню ними термінів, необхідно знати їхні лінгвістичні характеристики, розуміти закономірності їх функціонування в економічному дискурсі.

Термін – це слово або словосполучення, яке використовується для номінації спеціального наукового поняття і відзначається характером дефінітивності, системності, однозначності в складі впорядкованої терміносистеми, [1, с. 36]. Зміст терміна, як вважає О. І. Дуда, повністю розкривається тільки через його реальне функціонування, тобто лише тоді, коли він є елементом субмови, фахової комунікації, дискурсу [4, с. 122]. Провівши дослідження лінгвістичних особливостей англійської економічної лексики, В. Д. Борщовецька довела, що англійська лексика субмови економіки є складним механізмом, в якому, крім суто економічної, функціонує лексика, запозичена з інших терміносистем, і вона характеризується наявністю інтернаціоналізмів, різних дериваційних утворень, аббревіатур. Субмова економіки англійської мови, вважає дослідниця, складається зі слів, що вживаються винятково як терміни, і слів, котрі мають як термінологічне, так і загальноживане значення, а міграція загальноживаної лексики в субмову економіки слугує основою формування спеціальної економічної лексики і є ядром термінологічної системи [2, с. 4].

При дослідженні лінгвістичних особливостей англійської економічної лексики нами встановлено, що у термінів немає ознак багатозначності та експресивності, їм властива стилістична нейтральність та відсутність синонімів. Терміни підмови економіки – це елемент загальної лексичної системи англійської мови з парадигматичними і синтагматичними зв'язками, що існують у загальноживаній лексиці. В терміносистему економіки входять терміни-слова і терміни-словосполучення, а характерними способами їх творення є префіксальний, суфіксальний та складання окремих слів або їх основ. Розуміння структури термінів, уміння проводити їх морфолого-синтаксичний аналіз дозволяє продукувати нові термінологічні одиниці й варіювати способи лексико-граматичного вираження думки англійською мовою. Сучасні тенденції інтернаціоналізації англійських економічних термінів сприяють розвитку мовної здогадки студентів, розширюють їхні можливості для безперекладної семантизації спеціальної лексики, швидкого її запам'ятовування та довготривалого зберігання у потенційному словнику. Так, працюючи з фінансово-економічними текстами, студенти легко перекладають прості економічні терміни з латинською

і французькою основами, безпосередньо транслітеруючи їх українською мовою, наприклад: *productivity, competence, investor, manager, specification, deposit, stevedore, force-majeure, laissez-faire* тощо.

Лінгвістичний аналіз термінологічної лексики полягає у проведенні дослідження її семантично-морфологічної структури, вивченні способу утворення певних термінологічних одиниць, що, відповідно, допомагає збагнути значення і зрозуміти смисл кожного терміна, створює сприятливі передумови для формування стійких лексичних навичок рецептивного і продуктивного характеру. За допомогою цього аналізу мовних закономірностей термінологічної лексики студенти можуть розвинути власні іншомовні здібності і розробити свій індивідуальний стиль роботи з вивчення такої лексики. Індивідуальна стратегія студента з вивчення лексики може включати систему роботи з визначення потенційних можливостей словотвірних елементів слів (префіксація, суфіксація), аналізу дериваційних моделей односкладових та багатоскладових термінів, проведення їх граматичних трансформацій, порівняння термінологічних словосполучень з аналогічними в рідній або іноземній мові, що вивчають студенти-економісти, розшифровки значень абревіатур та пошуку адекватних відповідників у рідній мові, виокремлення випадків конверсії з поясненням особливостей вимови таких термінів. Зважаючи на складні процеси становлення української терміносистеми, важливим є розгляд інтернаціональних термінів з метою визначення доцільності їх калькування в українській мові, а також варто, за можливості, проаналізувати випадки використання у фаховій мові жаргонізмів і сленгу. Варто вказати на можливості транскодування певних англословних термінів, явища їх метафоризації, використання описового перекладу деяких реалій. Так, наприклад: *red tape* (канцелярська тяганина), *blue sky laws* (закони штатів (США) від 1993 р., які регулюють випуск цінних паперів та їх реалізацію в межах штатів), *lame duck policy* (невдала політика), *maiden trip* (перший рейс), *bearish course* (курс на зниження цін), *seed money* (стартовий капітал), *old money* (спадкові гроші), *smart money* (гроші за таємно надану інформацію), *money for old rope* (легкий спосіб заробити гроші), *price leader* (виробник, що встановлює найнижчу ціну на товар), *loss-leader item* (товар, що продається за низькою ціною для залучення покупців), *off-even pricing* (ціна, яка не доходить до круглої цифри і стимулює покупця купити товар), *trade-in-allowance* (сума грошей за стару річ і включена в рахунок покупки нової) та ін.

Дискусійними є випадки полісемії, синонімії та омонімії термінів, рівень їхньої співвіднесеності з поняттями, які вони виражають, тому робота з аналізу таких явищ на заняттях з іноземної мови може бути предметом подальших наукових пошуків студентів. Так, багатозначність ускладнює його розуміння і потребує розширеного контексту. Проілюструймо слово *draft*, що відоме студентам як «план», «проект», а у фінансово-економічному контексті означає «трату» (перевірений вексель), наприклад: *draft for acceptance* (прийнятна трата). Паралельно існує і його синонімічний термін *bill of exchange* з тим же значенням. Наведемо й інші приклади: слово *estimate*, відоме студентам у значенні «оцінка», в контексті торгово-економічному воно набуває значення «кошторис», у словосполученні *estimate funds* (кошторис на грошові асигнування). Іноді такі знайомі студентам слова, як *report, protocol*, у бізнесово-економічному контексті перекладаються зі значенням «акт»: *acceptance report* – акт прийняття, *acceptance protocol* прийомно-здавальний акт.

Особливу складність викликає у студентів розуміння і переклад таких слів, як, наприклад, *outstanding*, що здебільшого відоме їм у значенні «видатний», «визначний», але у фінансово-економічному тексті воно має у значення «несплатнений рахунок», «непоставлений товар», «невирішене питання». Слово *irrevocable* (невиправний) у наступному словосполученні *irrevocable letter of credit* носить у собі неочікуваний для студента переклад, як «безвідзливий кредит». Подібну трудність у перекладі спостерігаємо зі словом *target* (мішень) – наявна планова цифра; *to reach the targets* – виконати планове завдання. Аналогічно перекладаються словосполучення *import targets, export targets, sales targets, production targets*.

Синонімічні терміни перевантажують пам'ять, оскільки студентам доводиться засвоювати велику кількість спеціальних понять фахового тексту. При цьому виникає певна смислова небезпека при їх розмежуванні: *deferment, respite, postponement, adjournment, delay* – увесь синонімічний ряд пропонує значення «відстрочка». Аналогічні смислові розмежування

помічаємо у таких прикладах: *venture, enterprise і undertaking* (підприємство, справа), *dealing, bargain, transaction* (угода, операція), *range, assortment, mix* (асортимент) та ін.

Ознайомлення студентів із загальними принципами словотворення в системі іноземної мови дає їм можливість проникнути в структуру термінів, розвинути, на думку О. М. Шамова, лексичну креативність і лексичну саморефлексію [7, с. 25]. Спостереження за певним терміном у контексті дає можливість зрозуміти, як цей термін поєднується з іншими словами, в яких ситуаціях і в якому значенні його доцільно вживати. Для прикладу візьмемо термін *rate* і прослідкуємо, як змінюється його значення залежно від контексту: *interest rate* (відсоткова ставка); *exchange rate* (обмінний курс); *inflation rate* (темпи інфляції); *rate of return* (коефіцієнт окупності); *rate risk* (ризик, пов'язаний з відсотковими ставками); *rate-sensitive investments* (інвестиції, чутливі до курсових коливань); *ratable property* (оподатковувана нерухомість); *rated bond* (боргове зобов'язання, яке має рейтинг); *rates* (розцінки; тарифи); *rating agency* (рейтингове агентство). Наведені приклади наочно ілюструють думки лінгвістів про те, що суть і значення терміна можна зрозуміти лише в контексті, тоді як лінгвістичне значення слова легко знайти у словнику.

Термінологи у своїх дослідженнях довели, що термін несе високе семантичне навантаження і є вагомим орієнтиром при визначенні інформативності та тематичної спрямованості наукового тексту. Знання лінгвістичних особливостей термінів дозволяє розвинути у студентів вміння виокремлення смислових одиниць та побудови між ними логічних зв'язків, сприяє усвідомленню певних закономірностей, що важливо і необхідно для правильного сполучення термінів з іншими словами, їх структурування і утворення семантичних образів лексичних одиниць, які підлягають засвоєнню. Методично термінологічний аналіз, вважає О. І. Жорнова, спрямований на виявлення здатності терміна до деривації. Розуміючи таку особливість, студенти можуть знаходити і утворювати похідні термінів, що вивчаються, а також розширювати свою семантичну мережу співвіднесених до певної теми слів, формувати власну систему «у словесному позначенні кола понять, які відносяться до певної проблеми» [5, с. 79]. Наприклад, виділивши словотвірні елементи терміна *investment*, можна здогадатись про його значення, а також утворити похідні терміни *investor, investee, investible, investing* й активно використати їх окремо або у складі термінологічних словосполучень (*investment environment* – інвестиційний клімат, *investing activities* – інвестиційна діяльність, *investee* – об'єкт інвестування) в іншомовній комунікації. Лексична компетентність передбачає також здатність студентів утворювати нове слово від відомого кореня за допомогою суфіксів і/або префіксів, правильно вживати прикметники з фразовими дієсловами, будувати іменники і прикметники, тому за допомогою лінгвістичного аналізу можна добитись вмінь словотворення, важливих при лексичному оформленні усних і/або письмових висловлювань.

У дослідженнях термінологів відзначається висока продуктивність синтаксичного та морфологічного способів термінотворення, наголошується на наявності фактів синонімії, омонімії, багатозначності термінів. Активізація інтелектуальних зусиль студентів під час аналізу структури і семантики термінів розширює можливості щодо їх безперекладної семантизації дає змогу краще підібрати вдалий україномовний відповідник терміна під час його перекладу, створює психологічні передумови для усвідомленого запам'ятовування і осмисленого оволодіння термінологічною лексику. Розуміння студентами таких положень під час лінгвістичного аналізу лексики дозволяє допустити, що експліцитне вивчення вокабуляру може призвести до глибшого знання значення слів і більших здобутків у їх продуктивному використанні, ніж при імпліцитному навчанні. Тому О. Ю. Дигтяр рекомендує підсилити роль свідомого оволодіння лексику шляхом виконання неконтекстних лексичних вправ, які в єдності з контекстними комунікативними вправами утворюють єдність «довільно-свідомих і комунікативних засад при засвоєнні словникового запасу» [3 с. 20].

Отже, лінгвістичний аналіз лексики дає можливість усвідомлено виконувати лексичні вправи на вибір лексичної одиниці, її підстановку і трансформацію, звуження і розширення, розпізнавання та диференціацію, співвіднесення з певним поняттям і/або порівняння з аналогічним явищем в рідній або іншій мові, яку вивчають студенти-економісти. Лексичні вправи, що забезпечують усвідомлений підхід до засвоєння лексики через її багаторазове повторення, не суперечать ідеї комунікативності, оскільки розвивають уміння студентів

«висловлювати свої думки на мові, яка вивчається, в межах програмної теми і вести бесіду у відповідності до заданої ситуації» [6]. Неодноразове вживання визначеного слова або словосполучення на рівні фрази або надфразової єдності сприяє міцному засвоєнню лексики, що є ґрунтовною підготовкою студентів до реальної іншомовної комунікації. За даними деяких дослідників, частка мовних вправ не повинна перевищувати 10 %, але вони мають бути частиною комплексу або системи вправ, оскільки формують лексичні навички, що слугує необхідною передумовою розвитку у студентів мовленнєвих умінь іншомовного спілкування в усній чи писемній формах.

Таким чином, проведення лінгвістичного аналізу англійської економічної лексики, врахування її лінгвістичних особливостей розвиває мовну і контекстуальну здогадку студентів стосовно значень нових слів, сприяє побудові асоціативних зв'язків і розширює можливості студентів щодо запам'ятовування і швидкого відтворення засвоєної лексики, допомагає правильно здійснити вибір необхідних лексичних одиниць під час мовлення, дозволяє впізнати та відрізнити їх від інших термінів під час слухання або читання фахових текстів. Виявлені та проаналізовані лінгвістичні особливості термінологічної лексики мають бути покладені в основу розробки методичної типології відібраних лексичних одиниць і визначення методичних труднощів їх засвоєння студентами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Антонюк Л. А.* Белорусская терминология (становление, развитие, структура): автореф. дис. ... д-ра. филол. наук: 10.02.02 / Л. А. Антонюк. – Минск, 1992. – 46 с.
2. *Борщовецька, В. Д.* Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / В. Д. Борщовецька. – К., 2004. – 20 с.
3. *Дигтяр, О. Ю.* Организация лексического материала и его усвоения как фактор, соопределяющий эффективность обучения иностранному языку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. Ю. Дигтяр. – Владимир, 2009. – 23 с.
4. *Дуда, О. І.* Процеси термінологізації в сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / О. І. Дуда. – Львів, 2001. – 258 с.
5. *Жорнова, О. І.* Формування понятійного мислення студента в контексті його становлення суб'єктом культури // О. І. Жорнова. / Нові технології навчання. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 39. – С. 77–82.
6. *Павлова, Л. П.* Формирование иноязычной лексической компетенции у студентов экономического вуза / Л. П. Павлова // Инновационные образовательные технологии. – 2011. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://library.miu.by/journals/~item/iot/issue.26/section.125/article.7.html>
7. *Шамов, А. Н.* Лексические навыки устной речи и чтения – основа семантической компетенции обучаемых / А. Н. Шамов. / Иностранные языки в школе. – 2007. – № 4. – С. 19–25.